

TARBIYA FANINI O'QITISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYA MATERIALLARIDAN FOYDALANISH

Egamberdiyeva Shaxloxon Sayfiddin qizi

**Farg'ona Davlat Universiteti Boshlang'ich ta'lim va
sport tarbiyaviy ishi yonalishi IV kurs talabasi**

egamberdiyevashahlo551@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7874516>

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda tarbiya fanini o'rgatish jarayonida axborot texnologiya materiallaridan foydalanish bayon qilinadi. Umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida tarbiya fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalarini qo'llash va interaktiv metodlardan foydalanish orqali dars mashg'ulotlarini sifatini oshirish taklif qilingan.

Umumta'lim maktablarida tabiat darslarida AKT texnologiyalari va materiallaridan keng va buning natijasida o'quvchilarni mustaqil fikrlashga hamda dars jarayonini yanada qiziqarli tashkil etishga qaratilgan metodlar haqida fikr yuritilgan. O'qituvchilar foydalanishi mumkin bo'lgan va foydalanib kelinayotgan materiallar keltirilgan. AKT texnologiyalari dars sifatini oshiribgina qolmay, dars jarayonida o'quvchilarni ko'proq ma'lumot egallashlariga hamda faollikka undaydi. Kerakli xulosalarga kelishni, ular o'zini tahlil qilishni va amaliyotda qo'llashni o'rgatadi. Ta'limning maqsadi jamiyat ehtiyojiga mos ravishda shakllanadi. Shunday ekan, ta'lim-tarbiya maqsadi mos va mutanosib bo'lishi kerak. Ilmiy adabiyotlarda ta'limning maqsadi imkoniyatlaridan to'g'ri, aniq, o'rinli foydalanish ko'nikma va malakalarini hosil qilish, mantiqiy-ijodiy tafakkurni rivojlantirish, kommunikativ savodxonlikni oshirish, milliy g'oyani singdirish, sharqona tarbiyani shakllantirish, shaxsni ma'naviy boyitishdan iboratligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: innovatsion texnologiyalar, axborot kommunikatsion texnologiyalari, mantiqiy fikrlash, prezintatsiya, interaktiv metod, aqliy hujum, uslub.

Tarbiya har qanday jamiyat va har qanday mamlakat hayotida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Yosh avlodning, umuman, jamiyat a'zolarining tarbiyasi bilan yetarlicha shug'ullanmagan mamlakat turg'unlik va inqirozga mahkumdir. Negaki, o'sishi va rivojlanishi uchun har qanday jamiyatda ham moddiy va ma'naviy boyliklar ishlab chiqarish to'xtovsiz ravishda yuksalib borishi lozim. Buning uchun yosh avlod moddiy va ma'naviy boyliklar yetishtirishni ajdodlari darajasida, ulardan ham yaxshiroq ishlab chiqara bilishlari kerak. Yosh avlodda ana shunday moddiy va ma'naviy qobiliyatlarni shakllantira bilish uchun esa jamiyat uzluksiz ravishda samarali faoliyat ko'rsatadigan tarbiyaviy intizomlar tizimiga ega bo'lishi lozim.¹

Tarbiya — shaxsda muayyan jismoniy, ruhiy, axloqiy, ma'naviy sifatlarni shakllantirishga qaratilgan amaliy pedagogik jarayondir.

---

¹ www.scientificprogress.uz

Vazirlar Mahkamasi tomonidan 2020-yil 6-iyun sanasida “Umumiy o’rta ta’lim muassasalarida tarbiya fanini bosqichma – bosqich amaliyotga joriy etish chora- tadbirlari to’g’risida ” gi 422- sonli qarorni ishlab chiqdi . Unga ko’ra umumiy o’rta ta’lim muassasalari o’quvchilarining yoshi va psixofiziologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ularning ongiga umuminsoniy qadriyatlar va yuksak ma’naviyatni yanada chuqur singdirish, ularni vatanparvarlik va insonparvarlik ruhida tarbiyalash, umumiy o’rta ta’lim muassasalaridagi ma’naviy-tarbiyaviy ishlarni yangicha asosda tashkil etish maqsadida Vazirlar Mahkamasi umumiy o’rta ta’lim muassasalarida “Odobnoma”, “Vatan tuyg’usi”, “Milliy istiqloq g’oyasi va ma’naviyat asoslari” hamda “Dunyo dinlari tarixi” fanlarini birlashtirgan holda yagona “Tarbiya” fani 1 — 9-sinflarda — 2020/2021 o’quv yilidan, 10 — 11-sinflarda esa — 2021/2022 o’quv yilidan boshlab fanlarga ajratilgan umumiy soatlar doirasida bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish ,hamda 2020-yil iyul oyidan boshlab yangi o’quv yili boshlangunga qadar “Tarbiya” fani bo’yicha tayyorlangan o’quv dasturlari va darsliklar asosida umumta’lim maktablaridagi “Boshlang’ich ta’lim”, “Milliy g’oya va huquq”, “Tarix” va “Dinshunoslik” mutaxassisligiga ega fan o’qituvchilari uchun xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazlarida “Tarbiya” fanidan onlayn shaklda maqsadli malaka oshirish kurslarini tashkil etish haqidagi qarorini qabul qildi.²

Tarbiya fani O’zbekiston Respublikasi Prezidentining tashabbusi bilan umumiy o’rta ta’lim muassasalarida 2020-2021-o’quv yilidan boshlab joriy qilindi. Ushbu fan Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasining bir qismi sifatida o’quvchilarda “Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari” g’oyasini singdirish, ularni ijtimoiy muvaffaqiyatli hayotga tayyorlash, faol fuqarolik pozitsiyasi, mas’uliyat, majburiyat, huquqiy ong va madaniyat, teran dunyoqarash, sog’lom e’tiqodlilik, ma’rifatparvarlik, bag’rikenglik kabi fazilatlarini shakllantirishni maqsad qilib qo’ygan.

Ushbu fan darsliklari Xalq ta’limi vazirligi huzuridagi Respublika ta’lim markazi rahbarligida professor-o’qituvchilar, amaliyotchi o’qituvchilar, psixologlardan iborat mualliflar jamoasi bilan hamkorlikda yaratildi.

Fan va darslik konsepsiyasini yaratishda Yaponiya, Singapur, Angliya, BAA, Xitoy, Koreya, Rossiya, Germaniya kabi xorijiy davlatlarning tajribasidan foydalanildi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) - axborotni mustahkamlash, uni qayta ishlash va axborot almashish (uzatish, tarqatish, oshkor etish) bilan ta’minlaydigan texnologiyalar to’plamidir.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining vositalari deganda mikroprosessor, kompyuter texnologiyalari asosida ishlaydigan dasturiy ta’minot, dasturiy ta’minot, apparat-texnika vositalari va qurilmalar, shuningdek, ma’lumotlarni uzatish, axborot almashish, yig’ish, ishlab chiqarish, to’plash, saqlash va saqlash bo’yicha operatsiyalarni amalga oshiradigan zamonaviy vositalar va tizimlar tushuniladi. ma’lumotlarni qayta ishlash, uzatish va mahalliy va global kompyuter tarmoqlarining axborot resurslaridan foydalanish imkoniyatini tushunamiz.

O’quv jarayonida eng ko’p qo’llaniladigan AKT vositalari quyidagilardan iborat:

- 1) kompyuter va multimedia projektori yordamida namoyish etilgan elektron darsliklar va qo’llanmalar;
- 2) elektron entsiklopediyalar va ma’lumotnomalar;

---

² 422-son 06.07.2022 Lex.uz

- 3) trenajyorlar va sinov dasturlari;
- 4) Internetning ta'lim resurslari;
- 5) rasmlar va rasmlar bilan DVD va CD diskleri;
- 6) video va audio uskunalari;
- 7) ilmiy-tadqiqot va ishlab chiqish loyihalari;
- 8) interfaol doska.

Hozirgi kunda yuz berayotgan AKT sohasidagi yutuqlar bizni kognitiv faoliyatni axborot bilan ta'minlashni qayta ko'rib chiqishga majbur qiladi. Shunday qilib, AKT vositalarining ikkinchi tasnifi ta'lim faoliyatida axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlarini ko'rib chiqishga imkon beradi:

- 1) Internet Explorer, Mozilla Firefox kabi brauzerlar, Internetda ishlash uchun turli xil qidiruv tizimlari va dasturlaridan foydalangan holda Internetda adabiyotlarni qidirish (Yandex.ru, Rambler.ru, Mail.ru va boshqalar) va ishlash u bilan (abstraktatsiya, eslatma, izoh, tirnoq, onlayn taqdimot slaydlarini yaratish);
- 2) asosiy Microsoft Office dasturlari to'plamidan foydalangan holda matnlar bilan ishlash uchun: Microsoft Word sizga grafik dizayndagi matnlarni yaratish va tahrirlash imkonini beradi; Microsoft Power Point sizga materialni yanada rang-barang taqdim etish uchun taqdimot slaydlarini yaratishga imkon beradi; Microsoft Excel sizga jadvallarni va veb-sahifalarda hisob-kitoblarni amalga oshirish, ma'lumotlarni tahlil qilish va vizual ravishda ko'rsatish va ro'yxatlar bilan ishlash imkonini beradi; Microsoft Office Publisher sizga bukletlar, risolalar va boshqalarni yaratishga va o'zgartirishga imkon beradi.
- 3) tarjima dasturlari (PROMTXXT) va elektron lug'atlar (AbbyLingvo7.0) yordamida matnlarni avtomatik tarjima qilish uchun;
- 4) ma'lumotlarni saqlash va saqlash uchun (CD-, DVD-disklar, Flash-disklar);
- 5) aloqa uchun (Internet, elektron pochta, Skype, Hangout va boshqalar);
- 6) grafika va ovozni qayta ishlash va takrorlash uchun (Microsoft Media Player, zplay pleyerlar, CorelDraw, PhotoShop rasmlarni ko'rishga mo'ljallangan dasturlar), diagrammalar, chizmalar va grafikalar yaratish uchun dasturlar (Visio va boshqalar).

Sanab o'tilgan AKT vositalari chet tili darslarida talabalarning mustaqil ishlarini tashkil qilish uchun qulay imkoniyatlar yaratadi. Ular kompyuter texnologiyalaridan individual mavzularni o'rganish va olingan bilimlarni o'z-o'zini boshqarish uchun foydalanishi mumkin. Bundan tashqari, kompyuter eng sabrli o'qituvchidir, u har qanday vazifani xohlaganingizcha takrorlay oladi, to'g'ri javobga erishadi va natijada ishlab chiqilgan mahoratni avtomatlashtiradi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va uning imkoniyatlari Telekommunikatsiya tarmoqlarida samarali qidiruvni tashkil qilish uchun avtomatlashtirilgan qidiruv dasturlaridan foydalaniladi, ularning maqsadi dunyo bo'ylab Internet tarmog'ining turli manbalari bo'yicha ma'lumotlarni to'plash va foydalanuvchiga ularga tezkor kirish imkoniyatini berishdir. Qidiruv tizimlari tufayli siz hujjatlar, multimedia fayllarini, odamlar va tashkilotlar haqidagi manzil ma'lumotlarini, dasturiy ta'minotni topishingiz mumkin. AKTdan foydalanish o'quv, uslubiy va ilmiy ma'lumotlarga keng kirish imkoniyatini ochishga imkon beradi, shuningdek, tezkor ravishda konsalting yordamini tashkil qilish, shuningdek ilmiy va tadqiqot faoliyatini modellashtirishga imkon beradi. Va, albatta, real vaqtda virtual darslar (ma'ruzalar, seminarlar) o'tkazish.

Video ta'limi

Bugungi kunda ta'limning axborot-kommunikatsiya texnologiyalari masofaviy va ochiq ta'lim nuqtai nazaridan ahamiyatli bo'lgan bir nechta materiallarni taqdim etishni ta'minlaydi. Ulardan biri televizion va video yozuvlar. Video va tegishli AKT vositalari ko'plab talabalarga eng yaxshi o'qituvchilar ma'ruzalari haqida ma'lumot olish imkoniyatini beradi. Video yozuvlardan maxsus jihozlangan sinflarda ham, uyda ham foydalanish mumkin. Qizig'i shundaki, Evropa va Amerika o'quv kurslarida asosiy materiallar videotasvirlarda va bosma shaklda namoyish etiladi.

Televizion AKT

Televizor - bu sinfda eng keng tarqalgan AKT, u nafaqat zamonaviy o'quv jarayonida, balki odamlar hayotida ham juda katta rol o'ynaydi, chunki deyarli har bir uyda televizor mavjud. Uzoq vaqt davomida ta'lim dasturlari butun dunyoda qo'llanilib kelinmoqda va masofaviy o'qitish uslubining ajoyib namunasi. Ushbu AKT vositasi tufayli, bilimlarning assimilyatsiya qilinishini yanada kuzatmasdan, uning umumiy rivojlanishini oshirish uchun keng auditoriyaga ma'ruzalarni translyatsiya qilish mumkin bo'ldi.

Elektron o'quv adabiyotlari - bu o'rganilgan ma'lumotlarning butun hajmini uzatish va saqlashga imkon beruvchi juda kuchli texnologiya. Ular kompyuter tarmoqlarida ham tarqatiladi va optik vositalarda yozib olinadi. Bunday material bilan individual ishlash ma'lumotlarni chuqur anglash va o'zlashtirishga imkon beradi. Ushbu texnologiya (tegishli takomillashtirilgan holda) mavjud kurslardan individual mashg'ulotlarda va olingan bilimlarni o'z-o'zini tekshirishda foydalanishga imkon beradi. Elektron o'quv nashrlari an'anaviy bosma materialdan farqli o'laroq, ma'lumotni grafik dinamik shaklda taqdim etishga imkon beradi.

Taqdimot - bu ma'lumotni taqdim etish usuli. Ma'lumotlar vizual va ishonchli shaklda taqdim etilishi kerak. Buning uchun grafik, video va audio ma'lumotlardan foydalaniladi. Asosiy fikrlar kichik matnlarda aks ettirilgan. Taqdimot turli maqsadlarda qo'llaniladi. Shunga ko'ra, quyidagi taqdimot turlarini ajratish mumkin:

- Ma'ruzalarni to'ldiruvchi taqdimotlar
- Ta'lim maqsadlari uchun taqdimotlar

- Savdo va marketingda qo'llaniladigan taqdimotlar

Taqdimotlarni vizual axborotni taqdim etish shakliga ko'ra uch guruhga bo'lish mumkin:

- oddiy
- animatsion
- multimedia

Oddiy taqdimotlar matn, rasmlar, grafiklardan iborat oddiy slaydlar to'plami. Tayyorgarlik ko'p vaqt talab qilmagani va maxsus ko'nikmalarni talab qilmagani uchun bunday taqdimotlar keng qo'llaniladi. Taqdimotni mustaqil tayyorlash uchun *Power Point* kompyuter dasturini o'rganish kifoya.

Animatsion taqdimotlar qo'shimcha element - animatsiyadan foydalanadi. Oddiy effektlardan foydalanish taqdimotni qiziqarli va yorqin qiladi. Animatsiya effektlari ko'pincha maxsus dasturlarga joylashtirilganligi sababli ularni taqdimotda ishlatish qiyin ish emas.

Multimedia taqdimotini tayyorlash biroz murakkab, unda grafik, video, animatsiya, ovoz va matndan iborat interaktiv elementlardan foydalaniladi. Taqdimot shakllari har xil bo'lishi mumkin: auditoriyadagi ma'ruza uchun, ko'rgazma zallarida stend shaklida, jurnalda, televidenie yoki radioda va hokazo. Taqdimotlar quyidagicha amalga oshirilishi mumkin:

- ma'ruzachi yordamchi vositalardan foydalanmasa;
- spikersiz texnik vositalardan foydalanish (masalan, video taqdimot);
- yordamchi vositalar yordamida so'zlovchida.

Multimedia - bu informatikaning dasturiy va texnikaviy vositalari yordamida o'quv materiallarini tinglovchilarga to'liq yetkazib berishning mujassamlashgan holdagi ko'rinishidir.

Multimedia hozirda juda tez rivojlanayotgan zamonaviy axborot texnologiyalaridan bo'lib, u quyidagi an'anaviy axborot turlarini: matn, jadval, turli xil bezaklar hamda original axborot turlarini: nutk, musika, telekadr, videofilmlardan parchalar, lavxalar, animatsiya ko'rinishdagi axborotlarni o'z ichiga oladi. O'qitish jarayonida multimedia vositalaridan foydalanish o'qitish sifati va samarasini oshirishning eng qulay usullaridan biri hisoblanadi. Multimedia vositalari yordamida olib borilgan audio-vidio muloqot o'quvchining darsga bo'lgan qiziqishini va bilim olishga bo'lgan xavasini oshiradi. Multimedia vositalariga, jumladan audiokolonka, mikrofon, videoproektor, Web kamera, TV tuner, CD-ROM v.h.lar kiradi.

Multimedia vositalari o'quvchiga yakka tartibda shugullanish imkonini beradi. O'quvchi ukituvchining bevosita ishtirokisiz ham materialni mustakil o'zlashtirishi mumkin bo'ladi.

Innovatsiya - (inglizcha "innovation" - yangilik kiritish) - tizim ichki tuzilishini o'zgartirish, amaliyot va nazariyaning muhim qismi. pedagogik yangilik esa pedagogik faoliyatda ilgari ta'lim jarayonida noma'lum bo'lgan o'zgarishlarni kiritish orqali ta'lim va tarbiyaning nazariy va amaliy jihatini boyitish va uni rivojlantirish vositasidir. bundan anglashiniladiki, innovatsion jarayon yangilikning kiritilishi va shart- sharoitlari, tizimni yangi ko'rsatgichlarga muvaffaqiyatli o'tishini ta'minlovchi o'zgarishdir.

Metodika sizning qanday texnik vosita yoki kitoblardan foydalanayotganingiz

emas, balki sizning ta'limingiz qanday tashkil etilishidadir. Bugungi kunda ta'limda "Aqliy hujum", "Fikrlar hujumi", "Tarmoqlar" metodi, "Sinkveyn", "BBB", "Beshinchisi ortiqcha", "6x6x6", "Bahs-munozara", "Rolli o'yin", FSMU, "Kichik guruhlarda ishlash", "Zig-zag", "Oxirgi so'zni men aytay" "Venn

diagrammasi”, „BLUM taksonomiyasi” kabi zamonaviy texnologiyalar qoʻllanmoqda. Oʻquvchilarni, mustaqil ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish taʼlim tizimining eng muhim sifat koʻrsatkichlaridan biri boʻlib eʼtirof etilmoqda.

Chunki bu oʻzgaruvchan bozor iqtisodiyoti sharoitida faqatgina mustaqil fikrlash qobiliyatiga ega boʻlgan shaxsgina oʻz muammolarini oʻzi mustaqil hal qila oladi. Oʻzi uchun ham oila uchun ham foydali boʻlib hisoblanadi, hamma jamiyatda oʻz mavqeiga ega boʻladi. Bunday qobiliyat albatta dastlab oilada, keyinchalik esa taʼlim muassasalarida shakllanadi. Oʻqituvchi bu metodlarni har bir darsiga moslab, yangicha yondashsa, yangiliklar bilan bezab borsa, oʻquvchi qiziqib oʻrganadi.

Xulosa qilib aytadigan boʻlsak, zamonaviy oʻqitish metodlari va texnologiyalari orqali oʻquvchilar yanada oʻzlarining bilimlarini kengaytirib, kuchaytirib, oʻz kuchiga boʻlgan ishonch va qobiliyatni mustahkamlashlari kerak. Shunday ekan, biz boshlangʻich taʼlim oʻqituvchilarini oʻz darslarida innovatsion texnologiyalardan, interaktiv metodlardan foydalangan holda oʻtkazishlarini shu oʻrinda oʻquvchi yoshlarga yetarli darajada taʼlim tarbiya berishlarini istagan boʻlardik.

References:

1. Ishmuhamedov R. abdukodirov A. Parдав A. Taʼlimda innovatsion texnologiyalar (taʼlim muassasalari pedagog-oʻqituvchilari uchun amaliy tavsiyalar) –T Isteʼdod,2018.-180b
2. Azizxoʻjayeva. N Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent. 2016
3. <http://www.edustrong.ru/main/book/pedagogtechno.htm>
4. <http://t.me/document>
5. www.scientificprogress.uz
6. 422-son 06.07.2022 Lex.uz